

**Michiko mon
amour**

Michiko mon amour

Peter Franken

Schrijver: Peter Franken
Coverontwerp: Peter Franken
ISBN: 9789465123905
© Peter Franken 2025

De ontmoeting

Het was al behoorlijk druk in de hal van het Arvena Kongress Hotel toen Kurt Löwe uit de lift kwam. In afwachting van het vervoer naar het Festspielhaus per Old Timer busje of gewoon in een gecharterde touringcar stond een grote groep festivalgangers zich te goed te doen aan de Sekt en de kleine hapjes die het hotel tijdens de Festspiele elke speeldag voor zijn gasten klaarzette. Kurt liet het ritje met de Old Timer aan zich voorbijgaan, steeds buiten op je beurt wachten vond hij niks. Het busje pendelde in hoog tempo maar elke keer konden er slechts zeven gasten mee. Gelukkig kwam de grote bus ook al gauw. Kurt dronk zijn glas leeg en liep met de grote groep grotendeels in avondkleding gestoken Wagnerianen naar de straat. Binnen was het al snel dringen geblazen, een overvolle bus met merendeels oudere passagiers die zich staande probeerden te houden gedurende de rit. Het was niet ver en nadat de bus was gestopt achter het Festspielhaus op de Groene Heuvel was het een klein stukje lopen naar het voorplein en het restaurant.

Kurt bestelde een glas mineraalwater en maakte een praatje met een paar bekenden. Vele Bayreuthgangers kwam nu eenmaal elk jaar: 'Es gehört zum Sommer', was het parool. Hij was zelf al langere tijd lid van de Wagnerverein Berlin-Brandenburg en veel volk dat regelmatig de Staatsoper en de

Deutsche Oper bezocht was hier ook te vinden, zeker nu er een nieuwe productie van 'Der Ring des Nibelungen' op het programma stond. Sommige Berlijners hadden elkaar de dag ervoor ook al getroffen, bij de openingsvoorstelling. Opvallend genoeg waren de Festspiele op donderdag 25 juli 2013 echter niet met 'Das Rheingold' geopend maar een reprise van 'Der fliegende Holländer'. De gebruikelijke prominentenparade op de rode loper was er niet minder geslaagd om geweest. Uiteraard was ook Angela Merkel van de partij, de eerste Kanzler sinds Adolf Hitler die elke zomer te gast was.

Als freelance opera- en theaterjournalist bij Der Tagesspiegel was Kurt Löwe niet slechts als Wagneriaan maar vooral ook beroepshalve in Bayreuth. En deze Festspiele waren in meer dan een opzicht bijzonder, iets waar Löwe en veel van zijn collega's al jaren naar uit hadden gekeken. In 2013 werd immers het 200^e geboortjaar van Der Meister herdacht en dat was aanleiding voor een nieuwe 'Ring' en een programma met liefst drie hernemingen. Naast de 'Holländer' waren dat 'Tannhäuser' en 'Lohengrin', de vroege opera's uit de canon. Kurt had die alle drie in de voorgaande zomers al tweemaal gerecenseerd zodat hij ze nu met een gerust hart aan zich voorbij kon laten gaan. Alsof het nog niet genoeg was werden ook Wagners zeer vroege werken in Bayreuth opgevoerd onder de verzamelnaam 'Drei Frühstücke'. De opera's 'Die Feen', 'Das Liebesverbot' en 'Rienzi'

mochten niet in het Festspielhaus worden opgevoerd, zo had Richard nadrukkelijk bepaald. Over een sporthal in Bayreuth had hij echter niets gezegd dus daar kon men zich uitleven. Kurt had dit voorprogramma in de Oberfrankenhalle natuurlijk ook al bijgewoond en er uitgebreid over geschreven. De productie van de 'Frühstücke' was een initiatief van Oper Leipzig die zich verder nadrukkelijk manifesteerde met de slogan 'Richard ist Leipziger' en door rondom het Festspielhaus kleine felgekleurde kunststof beeldjes te plaatsen waarop Wagner met twee uitgestoken handen een ieder leek te willen begroeten.

Nadat de fanfare met het 'Rheingold'-thema vanaf het balkon had geklonken ging Kurt naar zijn plaats op rij 22, de laatste rij die je gewoon direct vanaf het voorterrein binnen kon lopen zonder achterom te gaan via een trap. Er was veel pers in huis en tegen de gewoonte in was ook deze rij voor die genodigden vrijgemaakt. Even later kwam er een mooie Aziatische vrouw naast hem zitten, zo op het oog een Japanse van rond de 30. Een paar korte standaardvragen en antwoorden later was het Kurt duidelijk dat zijn buurvrouw behalve Duitse taal- en letterkunde ook theaterwetenschappen had gestudeerd en naast haar werk als universitair docent freelance artikelen over opera schreef. Daar bleef het bij, de Tüsterherinnen sloten de deuren, de lichten gingen uit en kort daarna klonk uit de Orchestergraben de lang aangehouden

‘Es’ waarmee de oorsprong van de wereld wordt geduid. Na afloop wisselde Kurt een paar eerste ervaringen over de voorstelling met zijn Japanse collega uit en omdat zij ook in het Arvena bleek te logeren besloten ze op die warme julidag samen naar het hotel terug te lopen. Het was nog vroeg in de avond dus was er nog wel tijd voor een drankje in de hotelbar. Toen hij zijn kamer opzocht wist Kurt behalve het een en ander over de visie van zijn Japanse collega op het regietheater en deze nieuwe ‘Rheingold’ ook al het nodige over haarzelf. Het kon een interessante ‘Ring’ worden, zo dacht hij bij zichzelf.

Michiko Kawabata was de volgende ochtend al vroeg bij het ontbijt. Ze keek of ze Kurt ergens in die enorme zaal kon ontwaren maar kennelijk sliep hij nog. Het was uiteindelijk vrij laat geworden de vorige avond omdat ze nog een recensie had geschreven voor Opera Lounge, de Duitstalige website die voor haar accreditatie had gezorgd. Vandaag beloofde het weer een mooie warme dag te worden al was het nu nog redelijk koel, ideaal weer voor een wandeling naar het Festspielhaus. Om elf uur hield Sven Friedrich zijn gebruikelijke inleiding op de voorstelling van die avond en ze was benieuwd naar wat hij te berde zou brengen over de première van ‘Das Rheingold’ en wat er zoal verwacht kon worden van het vervolg. De toon was gezet: de ‘Ring’ had aardolie als Leidmotief. De vraag was hoe dat in ‘Die Walküre’ verder

uitgewerkt zou worden. Natuurlijk wist Friedrich dat allang, die had de generale bijgewoond. Zoals gebruikelijk hield hij zich echter een beetje op de vlakte en debiteerde hij zijn gebruikelijke anekdotes. Een tipje van de sluier werd echter al opgelicht. We konden boortorens en een brandend vat olie verwachten.

Toen ze het Festspielhaus uit kwam zag Michiko een oude bekende, een vrouw uit Bayreuth die vroeger net als zij TÜRsteherin was geweest. Zodoende kon ze mee naar de stad liften om een paar inkopen te doen. Er was tijd genoeg al kon je je daar lelijk op verkijken. Teruglopen naar het hotel, je opfrissen en kleden voor de voorstelling vergde al gauw een uur en uiterlijk om drie uur moest je toch wel klaar staan in de lobby als je de bus niet wilde missen. Zo kwam het dat ze Kurt pas weer terugzag kort voor aanvang van de voorstelling. Uiteraard zaten ze weer naast elkaar op rij 22, dat waren hun vaste plaatsen voor alle vier de voorstellingen.

Michiko had het erg naar haar zin gehad met Kurt de vorige avond. Ze vond hem een aantrekkelijke man die met veel kennis van zaken over culturele onderwerpen kon spreken en over opera in het bijzonder. Zelf had ze een aantal jaren in Duitsland gewoond toen ze aan de Vrije Universiteit in Berlijn studeerde. Ze had verteld over haar promotieonderzoek dat gewijd was aan het personage Kundry in 'Parsifal'. Haar doctoraat had ze in juni verkregen en voor ze naar Japan terug zou gaan wilde

ze in elk geval tot eind augustus nog in Europa blijven. Dat baantje als Türsteherin was nog voor de tijd geweest dat ze in Berlijn kwam werken aan haar promotie en een ideale gelegenheid om veel voorstellingen te kunnen bijwonen. Merkwaaardig eigenlijk dat ze die man uit Berlijn nooit eerder hier had ontmoet of tenminste in het voorbijgaan had gezien.

‘En, had Friedrich nog iets nuttigs te vertellen over de ‘Ring’ tot dusver?’ vroeg Kurt.

‘Nee, niet zoveel maar hij is altijd erg onderhoudend,’ glimlachte Michiko. ‘We kunnen het er in de pauze wel even over hebben.’

Kurt had natuurlijk gewoon geen zin gehad om zo vroeg weer op pad te gaan. Per slot van rekening had hij vannacht ook nog een recensie moeten schrijven. Dat krijg je als je voor een dagblad werkt. Kurt had zijn stuk al voor hij ging slapen bij de krant ingeleverd en een deel van de tekst op zijn telefoon opgeslagen. In de eerste pauze liet hij die aan Michiko lezen.

‘Frank Castorf is van huis uit een toneelregisseur met een duidelijk DDR-verleden. Dat blijkt heel nadrukkelijk uit zijn concept voor ‘Das Rheingold’ waarin de verloederde consumptiemaatschappij in de USA centraal staat. Iemand die is opgegroeid in een omgeving waarin die samenleving werd gezien als aberratie zal van de weeromstuit een blijvende fascinatie voor het fenomeen hebben opgevat. Alle zestiger jaren clichés worden door Castorf in zijn

lezing van 'Das Rheingold' dan ook uit de kast gehaald. Op een draaitoneel zien we de Rijndochters bij een zwembad rondhangen. Ze zijn uitdagend gekleed en gedragen zich conform. Het is niet geheel duidelijk of het professionals zijn, wachtend op klandizie, maar ze zijn overduidelijk beschikbaar voor behoeftige heren. Alberich zit al klaar onder een badhanddoek en komt toch wel wat onverwacht tevoorschijn. Het spel begint, Alberich zweert de liefde af terwijl hij zich vol kliepert met fritessaus en maakt zich uit de voeten met een goudkleurig plastic zeiltje dat tot dat ogenblik voor de toeschouwer onzichtbaar op de bodem van het zwembad had gelegen. Het toneel draait een slag en we zien een goedkoop ogend motel annex benzinestation. In een kamer vermaakt Wotan zich met zijn schoonzusje Freia terwijl Fricka wat zorgelijk doet over de directe toekomst. Wotan wordt neergezet als een kleine crimineel, een baasje zonder de allure van bijvoorbeeld Don Corleone maar gewoon een proleet in een lila pak. Het is moeilijk om je als toeschouwer enigszins met hem en zijn problemen te identificeren. De opkomende reuzen zijn twee zware jongens in een blauwe overall. Fasolt zwaait wat met een koevoet, Fafner begint direct de omgeving te vernielen met een baseball bat. Dan verschijnt Loge en komt er wat vaart in de handeling. Conform het libretto wordt Freia door de reuzen meegenomen als gijzelaar en dalen Wotan en Loge af naar Nibelheim. Hiertoe wordt het draaitoneel weer een slagje

gedraaid en komt er een eenvoudige stacaravan in beeld. Van de Nibelungen ontbreekt elk spoor, Mime loopt in zijn eentje met wat goudstaven te sjouwen. De Riesenwurm wordt getoond als een slang op videobeeld. Als Wotan en Loge weer terug zijn in het motel komt Mime persoonlijk op commando van Alberich de goudschat afleveren. Na de reguliere verwickelingen betrekken Wotan en Fricka de motelkamer waar ze bij aanvang ook al verbleven. Het motel is het Walhalla geworden. Wie de moeite neemt iets over Castorfs gebruikelijke manier van werken te lezen, stuit op de volgende trefwoorden: deconstructie, videobeelden, vervreemding, improvisatie, slapstick. Die reputatie doet hij in 'Das Rheingold' volledig eer aan: Castorf 'doet een castorfje'. Tot vervelens toe zijn er videobeelden te zien waarop situaties worden getoond die niet relevant zijn voor de voortgang. Zo krijgen we op gezette momenten de Rijndochters in beeld, drinkend, etend en snuivend in een van de motelkamers. En het gedrag van Donner en Froh, zo weggelopen uit een clip van de Village People, is pure slapstick. Castorf heeft het werk uit elkaar gehaald en vervolgens weer in elkaar gezet. Datgene wat hem niet uitkwam, heeft hij weggelaten of met een videobeeld afgedaan, met name het optreden van de Nibelungen en de transformaties van Alberich. Met vooruitziende blik had de Festspielleitung in zijn contract laten opnemen dat hij geen noot of woord mocht schrappen. Voor deze deconstructiepaus zoals hij genoemd wordt,

moet dat een hele concessie zijn geweest. Improvisatie is het trefwoord waar het de personenregie betreft. Deze heeft het niveau van een apenkooi, iedereen doet maar wat. Waar sprake is van sturing wordt nadrukkelijk het slapstick effect beoogd. De scène waarin Loge doende is het verloop van de gebeurtenissen een voor Wotan minder ongunstige wending te geven speelt zich grotendeels af in de genoemde motelkamer. Deze is overvol omdat iedereen erbij wil zijn. De verwijzing naar de Marx Brothers is overduidelijk.

De Servische decorontwerper Aleksandar Denić drukt een zwaar stempel op de productie. Het toneelbeeld van 'Das Rheingold' ziet er geweldig uit maar zou zonder problemen voor willekeurig elke andere opera gebruikt kunnen worden. Wat dat betreft past het uitstekend in de door Castorf beoogde vervreemding. Veel van de getoonde video-beelden worden live gefilmd door cameralieden die tussen de spelers rondlopen. Op andere momenten worden echter beelden getoond die niet aan de handeling gerelateerd zijn, wederom vervreemding. De kostumering van de vrouwen is goed verzorgd, die van de mannen kent gradaties van smakeloosheid. Dat is dus geen kwestie van onvermogen maar een bewuste keuze.'

'Heb je niets te zeggen over de zangers en het orkest?' vroeg Michiko toen ze klaar was met lezen. 'Natuurlijk, ik ging er gewoon van uit dat je vooral geïnteresseerd zou zijn in mijn visie op de regie.'

Terwijl Michiko aan het lezen was had Kurt koffie met cheesecake voor hen beiden gehaald, een mooi tussendoortje zo om vijf uur 's middags. De pauze was pas half voorbij en ze konden nog een paar eerste indrukken van 'Die Walküre' uitwisselen. Maar eigenlijk begon Michiko nieuwsgieriger te worden naar die man die haar zomaar zijn telefoon had gegeven dan naar zijn opvattingen over Castorf. Terug in het hotel als ze aan de Riesling zaten zou ze eens proberen wat meer over hem aan de weet te komen. Dat hij 41 jaar was, uit Berlijn kwam en schreef voor Der Tagesspiegel had hij gisteravond al verteld. En zij had hem uitgebreid onderhouden over haar promotieonderzoek. Dat ze acht jaar jonger was dan hij en ongebonden wist hij nog niet.

'Die Walküre' stond weer geheel in het teken van deconstructie en vervreemding, was te verwachten natuurlijk. Daar waar in 'Das Rheingold' was gekozen voor een jaren zestig setting in het zuiden van de USA met als enige verwijzing naar de olie-industrie een klein benzinestation, speelde 'Die Walküre' zich af in de omgeving van Baku tijdens de beginjaren van de Sovjet Unie. Het huis van Hunding had een vreemde torenachtige uitbouw die later een omklede boortoren bleek te zijn en verder was er ook nog een vat brandende olie te zien. Kennelijk was aardolie als Leidmotief toch niet zo belangrijk in deze productie. Een minpunt in de voorstelling was net als bij 'Das Rheingold' de